

Vauxhall (från Wikipedia)

Vauxhall var ett nöjespalats och ett värdshus för överklassen, vid området kring nuvarande Första Långgatan 10 i stadsdelen Masthugget i Göteborg. Utöver värdshuset, fanns här en större trädgård, en dans- och konsertsal.

Historia

Huset var ursprungligen ett landeri som från slutet av 1600-talet i flera generationer tillhörde släkten *Amija*. Det var rådmannen David Aminja II (1652-1706) som i ett kontrakt 1686 med stadens magistrat övertog området "*wäster uthom staden, utan för Carlsport*" som "*Carsten Vogdt in till åhr 1686 i arrende innehaft*". Denna Vogdt (eg. Voegt) hade på platsen bedrivit värdshusverksamhet, men när han dog 1678 övertog *Amija* området av Voegts arvingar.

Källarmästare Johan Bartram Kitz (1712-1759) köpte år 1745 trädgårdsdelen för att där idka värdshus, denna gick länge under namnet *Kitziska trädgården*.

Det var köpmannen i Göteborg, Peter Lamberg som fick idén att starta ett värdshus på tomten vid dåvarande *Smala vägen*. Han hade köpt den av direktören i Ostindiska kompaniet, David Sandberg (adlad Sandeberg). Sandberg i sin tur hade köpt anläggningen "med hus, tobaksplantage och fiskdammar" för 20 100 daler. Satsningen var inspirerad av nöjeslokalen Wauxhall i London, som 1660 fått sitt namn efter en fransysk nöjesarrangör, *Vaux* eller möjligen *Devaux*.

Den 15 augusti 1773 öppnade man för allmänheten och biljetterna kostade 1 daler silvermynt. Närmare 600 personer infann sig och bjöds på musik från en 14-mannaorkester anfordrad av *herr Schindler* samt mat och dryck. Dels fanns det loger för familjer, dels fria bord. Här förekom ofta fyrverkerier, atletuppträdanden och maskerader.

Dock, betjänter och folk med "skinnkasketter och bindmössor" släpptes inte in och fick ej heller ens mot avgift vistas i trädgården. Speciellt Göteborgs officerare var förtjusta i stället.

Dåvarande Hertig Karl (sedermera Karl XIII) och hans nya gemål Hedvig Elisabet Charlotta av Oldenburg besökte den 24 september 1774 Vauxhall, då 1 000 personer var samlade inne på Vauxhall. Besöket upprepades 1779. Sju år senare besöktes stället av Gustav III, åtföljd av kronprins Gustav Adolf. Stadens borgerskap gav då en storartad fest den 12 juli 1786. Tidningen Göteborgs Nyheter skrev om händelsen:

"Denna rotunda var på allt möjligt sätt eklärerad, såväl som själva trädgården, i vilken voro 13 stora obelisker med deras pedestaler, vardera med en proportionerad spirallinje illuminerad, samt överst med en lysande marechall krönt. Alla gångarne uti trädgården voro med lantärnor eklärerade, jämte en mängd marechaller å ömse sidor. Antalet av dessa marechaller, lampor och ljus steg till 5 000. Klockan elva uppgick en stor och ganska vacker luftballong, med konungens namn utsirad, som steg till en ansenlig höjd, varefter ett fyrverkeri å västra sidan av Wauxhallen av herr fändrik Åman avbrändes. Med dansande uti rotundan fortsattes till klockan 4 om morgonen, sedan Hans Kongl. Höghet kl. 12 och Hans M:t kl. 2 om morgonen därifrån avrest".

Peter Lamberg överlät Vauxhall 1779 till doktor Evald Riben, som i sin tur redan 1780 överlät den till källarmästare Samuel Gabrielsson. Åtta år senare köptes Vauxhall av grosshandlare Samuel Dahlin, och därefter till direktören för Ostindiska kompaniet Martin Törngren och senare till hovsekreterare C V Hjelm.

Författaren Johan Anders Wadman var en flitig gäst på Vauxhall, och han bodde vid den då närbelägna Breda vägen.

I början av 1820-talet förvandlades Vauxhall till bostäder, och den tidigare så uppskattade trädgården med 218 fruktträd fick ge plats för fler byggnadskvarter. Bland annat uppfördes här (mot Järntorget) det så kallade *Lindbergska huset* 1862.

Vauxhalls öde beseglades den 3 januari 1906 då byggnaden revs, flyttades till Särö och delvis återuppstod där.

Källor

- *Göteborg - beskrifningar öfver staden och dess närmaste omgifningar*, red. Octavia Carlén, Oscar L Lamms Förlag, Stockholm 1869 s. 123
- *Kronologiska Anteckningar rörande Göteborg*, (andra utökade upplagan) Carl Gustaf Prytz, Wald. Zachrissons Boktryckeri, Göteborg 1898 s. 72-73 + s. 82
- *Göteborg under 300 år*, Carl Lagerberg & Otto Thulin, Medéns Bokhandels AB, Wald. Zachrissons Boktryckeri, Göteborg 1923 s. 217
- *Antologia Gothoburgensis: det är en bok i ord och bilder om Göteborg genom tiderna skildrad av samtida författare och konstnärer jämte kronologiska anteckningar om viktigare händelser i staden från dess grundläggning*, Folke Persson, Agne Rundqvist, Arvid Flygare, Maja Kjellin, Stig Roth, Rundqvists Boktryckeri, Göteborg 1953 s. 444-445 + s. 448
- *Det gamla Göteborg - staden i väster*, Första delen, C R A Fredberg (1921), Facsimile med omfattande tillägg, 1977, Sven Schånberg, Arvid Flygare, Bertil Nyberg, Walter Ekstrands Bokförlag 1977 ISBN 91-7408-015-6 s. 436 + s. 832 + s. 846

Den här artikeln är hämtad från [http://sv.wikipedia.org/wiki/Vauxhall_\(v%C3%A4rdshus\)](http://sv.wikipedia.org/wiki/Vauxhall_(v%C3%A4rdshus))